

Avstrije pa se je izvedlo narodnostno načelo šele po svetovni vojni v bistveno novih mednarodnih pogojih, ki so se zelo razločevali od pogojev doslej obravnavanega razdobja pred I. 1870., od odnosov v liberalnem mednarodnem redu, in ki so spremenili pomen tudi liberalnemu pojmovanju tega načela.³

(Dalje sledi.)

Politični obzornik

VOJNI RAZVOJ IN PROBLEM NEVTRALNOSTI.

A. Javor

Idličnega zatišja na zapadnem bojišču je konec. Evropska vojna je v petih holdandskih dneh do kraja zresnila svoje dosledno, neizprosno obličje. Dve orjaški, z razvito moderno tehniko opremljeni armadi sta udarili druga v drugo na neposrednih, z betonom, jeklom in eksplozivom obdelanih tleh. Na torišču smrti so zaposleni štirje milijoni ljudi. Poročila govorijo o najstrašnejših bitkah vseh časov. Obzorje so obenem preletele bliskavice svetovnega konflikta.

Preden se je začel veliki obračun, je zajel spopad evropskih velesil štiri nevtalce. Nad drugimi slabotnimi narodi visi Damoklejev meč. Vprašanje, kako obvarovati nevtralnost, je postalo za manjše države življenjsko pereče.

Odgovora na ta problem pač ni mogoče najti v skromni malhici tradicionalne malomeščanske nerazglednosti, ki se je pri nas Slovencih še posebno ozko zaokrožila. Na jasnem si moramo tudi biti, da čustveno razpoloženje ali nerazpoloženje samo ob sebi prav ničesar ne rešuje, da pa kaj lahko zavede v krivo presojo položaja in metod.

Danes je predvsem potrebna stvarna sodba o značaju, dinamiki, smeri in medsebojnih zvezah sedanje evropske vojne. Le tako more majhen narod najti svojo pot ter osloniti svoj mir in svojo nevtralnost na činitelje, ki so realni in trdni.

Skoraj devet mesecev je potrebovala vihra, da se je zgostila tam, kjer ima njeno obojestransko poreklo najtesnejši stik. V devetih mesecih je trikrat spremenila strateško in taktično ozadje.

Poljska uvertura je vznikla na prelomu med dramatično zapletenim predvojnim in akcijsko bolj ali manj sproščenim vojnim evropskim dogajanjem. Označevale so jo

³ Preden preidem k razčlembi nadaljnjega družbenega razvoja pod istim vidikom, bi še rad zapisal besedico za tiste, ki se jim smilijo stari vzori pod mojim rešetom in ki bodo iz miselnosti, kakršno je zelo samozavestno izrazil Rudolf Mencin v obliki pridige slovenski mladini („Slovenija“ od 17. maja t. l.), morda zavračali taka razmišljanja in take razglede, češ da niso „slovenski“, marveč le neka „prevzeta učenost“ in „tuja modrost“, torej nekaj manjvrednega... Tako stališče pa ni samo načelno zgrešeno, ampak tudi praktično neiskreno. Ali se mali narodi ne morejo baviti ali se tudi vedno ne bavijo s splošno družbeno problematiko ter uvrščajo tako ali drugače v velika družbena nasprotja, ki se jim izogniti ne morejo? Čeprav sami posamezno svetovnih problemov ne rešujejo, vendar od njihove dejavnosti ne sozavisi samo njihova usoda, ampak tudi splošni družbeni razvoj. Predvsem pa: Če hočemo ubrati pravo pot za rešitev naših vprašanj, se moramo najprej prav znajti v svetu, ki nam ne more biti tuj, saj v njem živimo; tisti, ki mu tega ni mar in ki beži zbeگان iz „tujega“ sveta v svojo narodno lupinico, prav gotovo prave slovenske poti v tem svetu ne bo našel. Če pa dobro pregledam v celoti tisto čudno ošabno zavračanje „tujih vzorov in vzorcev“ sploh (Mencin prav tam), se nam pokaže kot zavračanje določenih novih „tujih“ vzorov zaradi sprejemanja drugih, starih, nič manj „tujih“ vzorov. V kaj se jim je pod nespretnimi rokami spremenilo „slovenstvo“? Geslo „slovenstva“ jim je začelo služiti kot krinka za miselnost, ki se predstavlja kot nacionalna omejenost, dejansko pa je — zamaknjenost v preteklost, v wilsonizem, v versajstvo. Tako ravnanje moramo zavrniti kot zlorabo, ki lahko samo škoduje resničnemu slovenstvu, težnji po vsestranskem prostem razvoju našega naroda.

še posledice čez noč izpodletelega, v dolgoletnih prizadevanjih zapadnih finančnih krogov zakoreninjenega upanja, da se bo spopad, ki je ob sistematičnem rušenju in notranji razvojni nedoslednosti francoske ljudske fronte postajal historično nujen, odtegnil komplicirani medimperialistični logiki, se prepustil zgolj razrednim pobudam in dosegel svoj višek v ideološki vojni na vzhodu. Poljski izid je vsekakor dokazal, da se je tako upanje uračunalo. Dvajsetletni, večasih očitni, često prikriti, vselej pa latentni boj med tradicionalnim zapadnim protagonistom starega sveta in med Vzhodom se je to pot končal tako, da je stari svet potegnil slabšo karto. Zgodilo se mu je to prav zategadelj, ker je računal izključno na razredno funkcijo svoje aktivizirane srednje-evropske sestavine, ki je sicer šest let bila njegova prednja straža, ki pa je hkrati delovala za jasno določene lastne državne in teritorialne namene ter skrbno pretehtala udarne sile svojih nasprotnikov. Teoretično in praktično utemeljena vzhodna politika pa je iz tega značilnega prepletanja meddržavnih in razrednih antagonizmov dosegla ob končanem rezultatu predvojne evropske drame pomemben uspeh. Izrazito je oslabilo pozicije nasprotnega tabora, vzetega v celoti. Šestletna prednja straža starega reda je na zunanji fronti za daljšo dobo sklonila svojo bojno razredno zastavo in jo vrnila onim, ki so jo vtaknili v njene udarne roke. V skladu s tem osnovnim dejstvom, čigar daljnosežnost bo mogla oceniti šele kasnejša zgodovina, je Vzhod na samem začetku evropskega spopada utrdil svoje strateške položaje ter tako materialno zagotovil nevtralnost sebi in tisti skupini manjših evropskih držav, ki bi bile pripravljene, uvrstiti se v krog njegovega zunanjepolitičnega zavezništva.

Po poljski uverturi, ki jo je na zapadu spremljala le mobilizacija brez neposrednega vojaškega dejanja, sta morala nemški in zapadni tabor poskrbeti za temelje svoji bodoči strategiji in taktiki ob izrazito spremenjenem odnosu evropskih sil. Znašla sta se na tradicionalnem poprišču meddržavnega nasprotstva, brez dejanske razlike v družbenem sistemu, toda v okoliščinah, ki so za daljšo dobo premaknile državno izraženo udarno središče starega sveta iz srednje Evrope na zapad.

Korist nemškega tabora je zahtevala po uspehu na Poljskem mirovno ofenzivo, ki naj bi zamenjala bolj ali manj tvegano govorico orožja s preizkušeno taktiko postopnega zavzemanja pozicij. Uspeh mirovne ofenzive bi bil imel za posledico, da danes ne bi bilo milijonskega pokolja. Ali bi pa bil nemškemu taboru sklenjeni mir tudi omogočil nadaljnje zavzemanje pozicij po stari preizkušeni metodi, je seveda povsem drugo vprašanje, odvisno od številnih, zlasti socialnih komponent.

Zapadnemu taboru so narekovali njegovi interesi, naj odbije mirovno ofenzivo in naj vodi vojno. Razvoj evropskega viharja je doživel svoj zanimiv dialektični preskok. Medtem ko so bile za zapadne sile pred vojno karakteristične njihove koncesije, ki niti niso vznikle iz neposredne vojne alternative, je med vojno postala zanje značilna nepopustljivost, ki je mogoči mir v danih okoliščinah načelno odklonila. Temeljni vzrok take spremembe tiči pač v tem, da se je dolgoletni razredni račun skrhal na meddržavnem antagonizmu in da so nadaljnje žrtve izgubile za zapadne finančne kroge vsak realni razredni smisel. Če se je pa stvarnost tako oblikovala, se je lahko dosledno sprostila težnja zapadnega tabora, da popravi, kar je s premišljenim popuščanjem izgubil v zadnjem desetletju, to se pravi, da izvede novo razdelitev sveta še dosti bolj enosmiselno, kakor je bila versajska.

Vsekakor je jasno, da dolgo ni bil niti prvemu niti drugemu obeh vojskujočih se taborov posebno pri srcu odločilni spopad na utrjenih črtah. Zapadne sile bi pač najlaže in z najmanjšimi lastnim žrtvami dosegle svoj namen, če bi bila uspela blokada brez ostre ofenzive na sami zapadni fronti. Taka strategija in taktika pa je že v svojem bistvu vsebovala logično, izredno priroteno težnjo, da se vojna razširi na tista nevtralna področja, ki tvorijo luknje v blokadi. Zapadni tabor je imel propagandno, hipokritično obeleženo

prednost, da je bil njegov nemški nasprotnik zaradi svojega zaprtega položaja prisiljen k odkritim formalnim pričetkom. Vojaško se je pa ta prednost izprevrгла v svoje nasprotje. Nordijska vojna je konkreten in nazoren izraz strategije in taktike, ki je izpolnila mesece med poljsko uverturo in sedanjim frontalnim spopadom. Sramežljivi pajčolan skromne in vsekakor ponesrečene minske pobude je le odkril, kar je hotel zastreti. Po dosledni logiki vojaških in zavojevalnih zadev je zanetil nordijski ogenj.

Brez dvoma je res, da zapadne velesile z blokado niso žele uspeha, ki so ga pričakovale. Kljub občutnim izgubam je ostal trenutni vojaški zmagovalec njihov nemški nasprotnik. Prav tako pa je tudi res, da so postajali nemški uspehi Nemcem samim nevarni. Zelo lahkoverno bi bilo misliti, da je nordijski neuspeh treba pripisati le predhodni nepripravljenosti Anglije in Francije in ga torej smatrati samo za neuspeh. V angleško-francoskem nordijskem umiku se je skrival dobršen del trenutne taktike, ki je bila samo sestavina celotne blokadne strategije. Dokaj lahko se namreč razvidi, da bi Nemcem pretila zelo nevarna dekoncentracija njihovih sil, če bi se nordijski primer ponovil še na kaki drugi fronti razen na zapadu. V tem pa je tudi ključ za razumevanje, zakaj se je nemški tabor odločil za hitri udar na zapad in pričel tretjo fazo vojnega razvoja.

Naivni opazovalec bi morda menil, da je nevarnost za tiste nevtralne države, ki so še preostale, minula. Tako mišljenje pa bi bilo lahko zelo tragičen račun brez krčmarja.

Prvič in predvsem blokadne politike še ni konec. Trenutno jo slabi zaposlenost njenih nosilcev na domačem bojišču. — Če pa se bo mobilna zapadna fronta spremenila v stacionarno, bo blokadna strategija dobila v spremenjenih okoliščinah znova svoj razmah. Tudi v primeru daljnosežnih nemških prodorov bo ohranila in celo povečala svoj pomen za zapadne sile. Blokada namreč temelji na neizčrpanih ekonomskih in kolonialnih rezervah zapadnega tabora. Če bi se vojna zaradi odločilnejših nemških uspehov prenesla na izvenevropski teren, bi blokadna politika ostala za daljši čas sploh edino bojno sredstvo nemških nasprotnikov. Blokadi bi sledili poskusi vdiranja na preostala nevtralna ozemlja. Izhodišče bi postala zavezniška vzhodna armada.

Drugič se bo z resnim razvojem evropske vojne vse močnejše uveljavljal klasični zakon imperialističnega konflikta, ki mora po vseh svojih razvojnih težnjah stremeti, da bi postal svetoven.

Tretjič pa je za tako imperialistično evropsko silo, ki je doslej izven spopada, še mogoče ribarjenje v kalnem, čigar žrtev lahko postane zlasti Balkan.

Ali je torej sploh še kje realna možnost, da se manjše nevtralne države izogonejo konfliktu?

Če bi sedanja vojna potekala v istih okoliščinah, v kakršnih se je vršila minula, bi bilo skoraj potrebno odgovoriti z ne. S tem pa smo zadeli na bistvo problema, ki smo se ga dotaknili že na začetku. Danes namreč ne obstojata več samo dva vojskujoča se tabora z jasno določenimi državnimi in teritorialnimi nameni ter zahtevami. Prav tako tudi ne eksistirajo več samo take nevtralne velesile, ki se lahko jutri ali pojutrišnjem odločijo za konflikt in ki jih njihovi motivi naravnost izzivajo k udeležbi v svetovnem spopadu.

Kdor razumsko analizira položaj, mora priznati, da je Vzhod danes tretji činitelj, ki se glede na svoje osnove in svoje namene noče spustiti v imperialistično vojno z aktivnim sodelovanjem na kateri koli strani. Ker sodi v vzhodno področje šestina zemeljske oble in ker si je Vzhod takoj ob pričetku sedanjega evropskega viharja utrdil svoj strateški položaj, je tudi jasno, da ima sile dovolj za ohranitev svoje nevarnosti in za zaščito svojih zaveznikov.

Jugoslovanski odnosi do Vzhoda so doživeli preobrat, ki je izzval v svetu precejšnje začudenje, saj je potreboval dvajset let za svojo realizacijo. Nadaljnji razvoj tega preokreta je brez dvoma odvisen od številnih prikritih in očitnih činiteljev, vendar ga lahko determinira sama ljudska tvornost v naši nevtalnostni politiki. Da je taka tvornost izredno potrebna, dokazujejo pomisleki, ki niso ostali samo pasivni in ki imajo tudi svojo točno opredeljeno socialno podlago.

Jugoslavija in slovenski narod doživljata svoje kritične momente. Kako jih bomo preživeli, je odvisno samo od nadaljnjega razvoja v našem preobratu.

Kritika

OB ISAČENKOVEM „SLOVENSKEM VERZU“

Anton Vratusa

V času, ko imajo — med Slovani predvsem Čehi in Rusi — že obširno formalistično literaturo, se je pojavila pri nas šele prva knjižica te vrste, Isačenkov „Slovenski verz“.

Za naše slovenske razmere je zanimivo, da nam je dal tako knjigo Neslovenec in zaoral šele v naših dneh tam, kjer bi mogla in morala slovenska poetika že vsaj ob Zupančičevem klicu v l. 1917., ob klicu po novem, sodobnem in svobodnejšem gledanju na pesem in predvsem na njen ritem. Kakor je značilno, da je moral nastopiti tudi pesnik, da razčisti pojme o ritmu, ravno tako je pomembno in pomisleka vredno, da omenjena knjižica še niti po enem letu ni bila deležna pri nas stvarnejše ocene in da je bila v splošnem — če izvzamemo običajno časopisno lepobesedje — prav za prav hladno sprejeta.

Razlogov za tak pojav ni težko najti. Deloma so že v knjižici sami, deloma pa v ozračju in okolju, v katerem in za katero je delo nastalo. Predvsem je treba imeti v vidu, da je metoda obravnavanja za slovensko poetiko nova. To je metoda natančnosti, seštevanja, primerjanja, analiziranja — če hočete, računanja. — Številke so bistvenega značaja pri ugotovitvah; iz njih in po njih se postavljajo relacije; iz njih in po njih se sklepa na celoto, na zgradbo. S tem načinom obravnavanja je dosežena možnost točnosti pri delu in dokumentacije sklepov. To se pravi: ni več onih povprečnih, splošnih besed o lepoti jezika, o zvočnosti, o barvitosti, o muzikalnosti. Formalist razkosa celoto do najmanjših potankosti iz najrazličnejših vidikov, da more nato in šele na podlagi teh in takih potankosti sklepati tudi na celoto in jo osvetliti z vseh mogočih strani. Mislim, da bo prav to računarstvo pri formalistični metodi nemalo vzrok za sprejem Isačenkovega poskusa pri nas. Površen bralec, ki računske, čisto težaške opravke prezira, se — naravno — vpraša ob koncu Isačenkove knjige, čemu prav za prav toliko števil? Ali ni vse to le samo sebi namen? Ali povedo vse te številke in vsi ti diagrami vsaj toliko, da je poplačan trud?

Reči je, da je napačno, omalovaževati formalistično metodo zavoljo števil in računarstva, kajti edino na ta način je dana možnost za res točne rezultate, na katerih se morejo graditi potem pravilne sodbe. Bistva in načela formalističnosti zato ni podcenjevati. Drugo pa je seveda, kako se potem tako dobljeni številčni rezultati znajo uporabiti. Ali je ostal raziskovalec le računar, ali pa je računar le pripravljalec pot in gradivo za estetika. — Z drugimi besedami: Številke so mrtve, sheme tudi, enako diagrami; treba jim je dati življenja. Treba je to, kar izražajo številke in kar molče ponažarjajo diagrami, spraviti v sklad; vzeti iz vsega tisto in tako, da bo iz prej razkosane in analizirane umetnine vstala pred čitateljem ne samo jasnejša podoba umetnine, ampak